ברית מילה לאחר זירוז לידה
ובדיני מכניס עצמו לפיקוח נפש

ידידי, הרב מרדכי פרקש, שליח חב"ד בעלוויו, וושינגטון, סיפר לי על שתי שאלות שנשאל:

• רופא קבע לאשה תאריך לזירוז הלידה, שבוע קודם יום הכיפורים, מסיבותיו האישיות [כדי שיוכל לצאת לחופש]. כתוצאה מכך, כאשר תלד בן, טקס ברית המילה יהיה ביום כיפור. ונשאלה השאלה, האם עליה לבקש להקדים או לדחות את התאריך, כדי לא לגרום לחילול יום הכיפורים במילת הרך הנולד.

• בשנת תשע"ה, חל תשעה באב בשבת, והתענית נדחתה ליום ראשון. בשלחן ערוך (או"ח תקנט סעיף ט) נפסק כי בברית המילה המתקיימת ביום זה, "בעלי הברית" - אבי הבן, אמו, הסנדק והמוהל אינם צריכים להשלים את התענית. והשאלה היא, האם מותר לקבוע זירוז ללידה, ליום ראשון, שבוע קודם לכן, כך שאם יוולד בן, הברית תהיה ביום ראשון עשירי באב [בתענית תשעה באב שנדחתה] - וכתוצאה מכך בעלי הברית לא יתענו.

הרב פרקש היסב את תשומת לבי לפסק ההלכה שפרסם הרב יוסף אליהו הנקין, מגדולי הפוסקים בארצות הברית בדור הקודם, בקובץ התורני הפרדס (שנה מו, חוברת א) לפני כיובל שנים: "ידוע הוא שכיום רוב הלידות נעשים בעזרת רופאים, והרבה רופאים רגילים להקדים את זמן הלידה קודם תשעה חודשים על ידי תחבולות שונות. לפי עניות דעתי **אין למול בשבת וביום הכיפורים לידה כזאת שהרופא הקדים את הזמן**". הרב הנקין לא נימק את דבריו ולא הביא להם מקורות, ויש לעיין על מה הסתמך, וכיצד יש לנהוג למעשה:

• בקביעת תאריך לזירוז לידה - ראשית כל, האם ובאלו תנאים מותר לקבוע תאריך לזירוז לידה, ובפרט כאשר התאריך שנקבע עלול לגרום לכך שברית מילה תתקיים בשבת או ביום הכיפורים.

• לאחר שנעשה זירוז ללידה, האם צריך לקיים את המילה בזמנה, בשבת או ביום הכיפורים, או שחובה לדחותה, כדי לא לחלל את השבת ויום הכיפורים.

א. בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן עד) דן בהרחבה, האם מותר לזרז את הלידה [באמצעות תרופות או זריקות], וכתב: "לענ"ד יש טעם יותר ברור לאסור, דלידה בזמנה כדרך הנשים לא נחשב לסכנה כלל, דמאחר שכן ברא השי"ת את העולם שיפרו וירבו, בוודאי ברא שיהיה לברכה ולא לסכנה. וגם הא ציוה השי"ת בחיוב עשה להוליד בנים, ולא מסתבר שיהיה הציווי להיכנס בסכנה, בשביל קיום עשה זו דפרו ורבו. ובפרט שהנשים אין מחוייבות בהעשה דפרו ורבו, שנצטרך לומר שנתנה התורה להם רשות להיכנס בסכנה להוליד בנים. אלא צריך לומר שאין בזה סכנה כלל, היינו שהבטיח השי"ת שלא יהיה בזה סכנה לעולם. ומה שאירע שמתות בשעת לידתן, הוא רק מחמת שמחוייבת עונש, כדתנן בשבת (לא, א) על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ולפי זה הוא רק **בלידה דבזמנה**, שעל זה איכא הבטחת השי"ת בבריאתו ובציווי העשה דפרו ורבו שלא תסתכן. דהעונש בשביל חטא דעץ הדעת הוא רק יסורים דחבלי לידה, ולא מיתה ח"ו. אבל כשרוצים להקדים לידה שלא כפי שהיה צריך להיות, ליכא על זה הבטחתו, וממילא נכנסה לסכנה דלידה, שלולא הבטחת השי"ת הרי זה סכנה. **ולכן הוא דבר אסור לעשות תחבולות להקדים לידה**, אם לא **כשאיכא סכנה** לחכות".

ברית מילה לאחר זירוז לידה

בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תתצד) הביא את דברי האגרות משה, והוסיף: "יש כיום אמצעים שונים לזרז הלידה, ויש שרופא צריך לצאת לדרך ומשום כך מזרז הלידה. הנה גאוני זמננו **צווחו שאין להתיר הדבר ח"ו,** שהזמן הטבעי הוא הזמן שקבע הקב"ה, ואין להקדים הלידה, שמא לא התפתח עדיין כדי הצורך בגופו או בשכלו או שמזלו מכוון לשעה אחרת. והקדוש האריז"ל (שער רוח הקודש, תיקון ד) כתב, שאין לכתוב קמיע לאשה המקשה לילד למהר לידתה קודם הזמן, שגורם להוציאו קודם זמנו, שמשנה מזלו, ועל ידי זה יצטרך לחיות חיי עוני וצער, או למות קודם. ושמעתי מפי מרן הגאון רבי יעקב קנייבסקי, שהתנגד מאוד לזירוז לידה, וכן גאוני ירושלים עיה"ק מתנגדים לזירוז. ואם הולד נשאר עוד בבטן האם, ראוי לחוש שזהו מן השמים ויש לוולד צורך בגידולו. ואין לנו לזרז לפתוח שערי לידה, אלא במקרה שאומרים הרופאים שחייבים להוציא מיד, שאם לא כן עלולים הוולד או האם להסתכן".

כיוצא בזה הביא בספר תורת היולדת (פרק א הערה א) שהגרי"ש אלישיב היה רגיל לומר "שהואיל ונאמר במשנה באבות (פ"ד מכ"ד) על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד, יש להשאיר את שעת הלידה לבורא עולם". ומבואר בדבריהם, שאין לזרז את הלידה כאשר לא נשקפת סכנה כלשהי לעוּבָּר או לאמו.

גם ללא סכנה ידועה, כאשר נשלמו 42 שבועות של הריון תקין, כתב בספר נשמת אברהם (או"ח סי' רמח סע' א) כי "מותר למעוברת לקבל טיפול להחשת הלידה, אך **רצוי שהטיפול ינתן בימים הראשונים של השבוע**. אבל אם יש סיבה רפואית שצריכים לזרז את הלידה, כי לדעת הרופאים יש חשש לסכנה לחייה או לחיי העוּבָּר, מותר לעשות זאת לפי הצורך, **אף על פי שיתכן שעל ידי כן תלד בשבת**". וציין כמקור את דברי השמירת שבת כהלכתה (פרק לב הערה ק) "מעוברת שמלאו חדשי הריונה ולא ילדה עדיין, ודאי מותר להזריק לה זריקות, ואף לעשות לה אינפוזיה להחשת הלידה, אף על פי שיתכן שעל ידי כך תלד בשבת, אם אמנם הרופא אומר שמבלי זה יש סכנה לחייה או לחיי העוּבָּר".

ויש לבאר, מדוע רצוי שהטיפול לזירוז הלידה ינתן **בימים הראשונים של השבוע**.

הפלגה בספינה קודם השבת

ב. לביאור הדברים נקדים את סוגיית הגמרא במסכת שבת (יט, א) "אין מפליגים בספינה **פחות מג' ימים** קודם לשבת. במה דברים אמורים לדבר **הרשות**, אבל לדבר **מצוה** שפיר דמי. **ופוסק עמו** [עושה תנאי עם הנכרי המנהיג את הספינה] על מנת לשבות [ולא לחלל שבת], ואינו שובת, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך".

בעל המאור (מסכת שבת, דף ז, ב בדפי הרי"ף) ביאר את טעם האיסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת, כי כתוצאה מההפלגה בספינה עלול להיווצר מצב של סכנה ו"פיקוח נפש". ואסור להיכנס למקום סכנה קודם השבת, כדי שלא יבוא לידי חילול שבת מחמת פיקוח נפש: "כל שלשה ימים קדם לשבת קמי שבתא מיקרי, **ונראה כמתנה לדחות את השבת**, מפני שאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש". ועל פי זה חידש: "והוא הדין להפריש [לנסוע בשיירה] במדברות ובכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת".

מרן השלחן ערוך (או"ח סימן רמח סע' א) פסק: "מותר להפליג בספינה אפילו בערב שבת אם הולך **לדבר מצוה**, ופוסק עמו שישבות, ואם אחר כך לא ישבות אין בכך כלום. אבל **לדבר הרשות** אין מפליגים בספינה **בפחות מג' ימים** קודם השבת". וכתב הרמ"א: "אבל קודם שלושה ימים שרי אפילו בספינה שמושכים אותו על ידי בהמות אפילו אין בגובה המים י' טפחים ואפילו במקום שיצטרך הישראל לעשות אחר כך מלאכה בשבת להוליך הספינה".

טעם ההבדל בין ג' ימים שקודם השבת לג' ימים בתחילת השבוע, מבואר בדברי המשנה ברורה שם: "משום דג' ימים קדם שבת מקרי קמא שבתא, וחל עליו להיזהר שלא יבוא לידי חילול שבת. אבל קודם ג' ימים דהם מקרי בתר שבת העבר, עדיין לא חל עליו אזהרת שבת הבאה, ושרי להפליג בהם. ואז אף אם

ברית מילה לאחר זירוז לידה

יצטרך אחר כך לבוא לידי חילול שבת, משום פיקוח נפש שרי". כלומר, רק שלושה ימים קודם השבת חלה "אזהרת השבת הבאה", ויש חיוב להימנע מלעשות מעשים שעלולים לגרום לחילול שבת, ולא קודם לכן.

על פי האמור פסק בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לב סע' לג) "מיום רביעי בשבוע ואילך, אסור לעשות מעשה שכתוצאה ממנו יווצר מצב של פיקוח נפש, ויהיה צורך בחילול שבת. ולכן אם יש צורך בניתוח שאינו דחוף, כגון ניתוח קל, אם אפשרי הדבר, יש לקובעו לראשית השבוע שמא יצטרכו לחלל שבת לשם טיפול אחרי הניתוח".

יציאה למקום סכנה קודם השבת

ג. על פי דברי בעל המאור, פסק בשו"ת הריב"ש (סימן יז) כי "היוצא מן הישוב בשיירה למדברות ביום ראשון ויום שני ויום שלישי, מותר. לפי שאלו הג' ימים מן השבוע מתייחסים לשבת שעבר, ונקראים בתר שבתא. ואין לו להימנע מלצאת מחמת השבת הבאה, שאז אם יהיה לו סכנה ויצטרך לחללו מפני פיקוח נפש מותר הוא, ואין בכאן איסור. אבל ביוצא מן הישוב למדבר ביום רביעי ויום חמישי וערב שבת, אסור. לפי ששלשה ימים אלו מתייחסים לשבת הבאה, ונקראים קמי שבתא. ואם כן נראה כנכנס בכוונה למקום הסכנה, כדי שיחלל בו את השבת". וסיים: "ומכל מקום אינו אסור להפליג בספינה בפחות משלשה ימים אלא **לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מפליגים**. דבההיא דאין מפליגים וכולי מסיק במה דברים אמורים בדבר הרשות **אבל לדבר מצוה מפליגים**. וליוצאים בשיירה במדברות גם כן כפי דרך הר"ז הלוי **לדבר מצוה** יוצאים אפילו בפחות מג' ימים קודם השבת, אבל **לדבר הרשות** אסור".

אולם הרדב"ז (חלק ד סימן אלף קמט) כתב על דברי הריב"ש: "**מעולם לא סמכתי על הוראה זו, דנפיק מינה חורבה**, דאם כן העולים לארץ ישראל או הבאים משם יהיה מותר להם לכתחילה לצאת אפילו ביום ששי, דהא תניא בברייתא במה דברים אמורים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מפליגים. ואלו אנן אית לן דלא נקרא דבר הרשות אלא יוצא לטייל, אבל מי שיוצא לבקש טרף לביתו לדבר מצוה חשיב, וכל שכן העולים לארץ ישראל דחשיב לדבר מצוה. ואם כן יהיה מותר לצאת אפילו בערב שבת, וזו קולא גדולה לא שמענו. ואדרבה, יש הסכמה שלא יצאו משם יום ד', משום דקרוב הדבר שיבוא לידי חלול שבת, כל שכן בנדון דידן שהוא ודאי. **ובעיקר ההוראה נראה לי כי רבים חלוקים על ר"ז הלוי**". וסיים: "ואף על פי שאני יודע בעצמי שאיני כדאי לחלוק על הריב"ש, וכל שכן שהוא היה בקי בדברי רבו הר"ן, אני באתי לקיים מנהגינו, ושלא להקל בדבר שכבר נהגו בו איסור, ומחמיר אני, ואין לתפוס עלי בזה".

מרן השלחן ערוך (או"ח סי' רמח סע' ד) פסק כדעת הריב"ש: "היוצאים בשיירא במדבר **והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת** כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם שלשה ימים קודם שבת אסורים לצאת **וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת**". כלומר, גם כשידוע מראש **בוודאות** שיצטרכו לחלל שבת, מותר לצאת לדרך בתחילת השבוע או לדבר מצוה. בהסבר דבריו, כתב בספר חזון עובדיה (דיני המפליג בספינה סע' ה) "דסבירא ליה שהאיסור לצאת ביום ד' ה' ו' קודם השבת אינו אלא **איסור דרבנן**, דהוי כאילו מתנֶה לחלל את השבת. ומכל מקום לא הוי איסור תורה, דהוי כמו **גרמא בעלמא**, כיון שהוא עושה כן בשעת היתר דהיינו בחול. וכשיגיע בשבת לידי סכנה, מותר לו לחלל שבת משום פיקוח נפש".

ברם המג"א (ס"ק יד) הביא את דברי מהר"י בן לב (ת"ב סימן נג) שנקט להלכה כהרדב"ז "דכיון דיודע **בודאי** שיחלל שבת **אסור**", והוסיף המג"א: "ועל פי זה סומכים עכשיו שמסתכנים בעצמן שלא לחלל שבת". ומבואר בדבריהם שההיתר לצאת לדרך בג' ימים שבתחילת השבוע הוא רק כאשר יש **ספק** אם יגרם חילול שבת, אך כשידוע **בוודאות** שיגרם חילול שבת, אסור לצאת לדרך גם בתחילת השבוע. ובביאור הלכה (שם סע' ד ד"ה פוסק) חשש לדבריהם, ובשל כך קבע "דהפסיקה בזה [דהיינו להתנות עם הנכרי שלא יצטרכו לחלל את השבת] אפילו בדבר מצוה הוא לעיכובא, דאם לא יפסוק עמו בודאי יבוא לחילול שבת".

ברית מילה לאחר זירוז לידה

מילה שלא בזמנה קודם השבת

ד. על פי שיטתו של בעל המאור, חידש בשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן כא) לאסור למול גר או תינוק שנתרפא מחוליו ביום חמישי, כי היום השלישי למילה יחול בשבת ויצטרכו לחלל עבורו את השבת, ודבריו הובאו בבית יוסף בהלכות גרות (יורה דעה סי' רסח סע' א) "כתב הרשב"ץ בתשובה על הא דתניא (שבת יט, א) אין מפליגים בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת, שפירש הרז"ה (שם) דטעמא מפני שהוא דבר שאי אפשר שלא יבוא לידי חילול שבת, ונראה כמתנה לחלל שבת דשלשה ימים קודם השבת מיקרי שבתא. דמכאן יש ללמוד **דאסור למול הגר ביום ה'** כדי שלא יבא יום שלישי למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו יום השבת. וכן **תינוק שחלה ונתרפא** ביום ה' בשבת, ממתינים לו עד למחר".

אולם כבר תמה הש"ך (יו"ד סימן רסו ס"ק יח) על התשב"ץ, וכתב: "ואין דבריו נראים, דהא אמרינן בש"ס פרק קמא דשבת (יט, א) אהא דאין מפליגין בספינה דהיינו דוקא לדבר הרשות אבל **לדבר מצוה שפיר דמי**, והוא מוסכם מכל הפוסקים, כמו שנתבאר באורח חיים (סי' רמח סע' א), והכא נמי **אין לך מצוה גדולה מזו**". ומפורש בדבריו, כי **מותר למול ביום חמישי גם מילה שלא בזמנה**, כי זהו "דבר מצוה". גם המגן אברהם (או"ח סי' שלא ס"ק ט) כתב על דברי התשב"ץ: "ולי נראה דבזמן הזה שאין רוחצים אותו ליכא למיחש לזה, דלא שכיח כלל שיחללו עליו שבת, וגם ראב"ח מהסס בדין זה. לכן אין להתרשל בדבר מצוה". וכדבריהם הכריע להלכה במשנה ברורה (או"ח סע' שלא ס"ק כג), שהביא את דברי התשב"ץ, וכתב: "אבל הש"ך והמגן אברהם מתירים, וכן הסכים האליה רבה להתיר, ואין מחמיצין את המצוה".

האיסור להכניס עצמו לפיקוח נפש - מהתורה או מדרבנן

ה. בביאור שיטתו של בעל המאור, כתב הקהלות יעקב (שבת סימן טו) "דעתו הוא, דדבר זה דגורם שיצטרך לחלל את השבת מחמת פיקוח נפש, **אינו אסור אלא מדרבנן.** דאי הוי איסור דאורייתא, היה אסור אפילו קודם ג' ימים. וגם בברייתא מבואר דלדבר מצוה מותר אפילו בערב שבת, ואילו היה בזה איסור דאורייתא, לא הוה שרינן במקום מצוה. והטעם דאינו אלא מדרבנן הוא, כיון דבשעה שיחלל השבת **יהא אנוס מדין פיקוח נפש**, אין זה מחלל שבת". אילו היה נאסר **מהתורה** לעשות פעולות שיש בהן חשש שיגרמו למצב של פיקוח נפש שיחייב חילול שבת, לא היה חילוק בין דבר מצוה לדבר רשות, ובין ג' ימים קודם השבת לג' ימים שבתחילת השבוע. ורק היות והאיסור להכניס עצמו לפיקוח נפש הוא **מדרבנן -** הם תיקנו שאיסור זה הוא רק בסוף השבוע, ולא לדבר מצוה.

אולם הסבר זה לכאורה נסתר מדברי הבעל המאור עצמו (הובא בבית יוסף, או"ח סי' שלא סע' ט), בנדון ברית מילה בשבת, במקרה שהמים החמים שהוכנו לרחיצת התינוק לאחר הברית נשפכו, ואם ימולו יצטרכו לחלל שבת בחימום מים אחרים: "והרמב"ן כתב דשרי למימהליה, שאין למצוה אלא שעתה, ואין דוחים את המילה מפני שנצטרך אחר כך לדחות את השבת, דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחי ליה, ולא מכשירי מילה. ואינו כן דעת הרז"ה, שהוא אמר כל היכא דאשתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה, **תדחה מילה**". ומכאן הקשה הקהלות יעקב: "הרי מבואר דלהרז"ה, אסור להכניס עצמו לזה שיצטרך לחלל שבת אחר כך מדין פיקוח נפש, **ומבטלים משום זה אפילו מצות מילה**, ומשמע לכאורה **שהוא איסור דאורייתא**, מדמבטל משום זה מצות מילה [שהרי אם היה האיסור מדרבנן, היה מותר "לדבר מצוה"]. ואם כן נראים דברי הרז"ה כסותרים זה את זה".

הקהלות יעקב תירץ: "בפשוטו היה נראה לחלק, דבמפליג בספינה אינו אלא **חשש** שאפשר לבוא לידי פיקוח נפש וחילול שבת, ומשום הכי אינו אלא מדרבנן. אבל כשעושה מעשה **שברור לו** כי מחמת זה יהא צריך לחלל שבת מחמת פיקוח נפש, זהו איסור גמור. במילה, בההיא דאישתפוך חמימי הרי **ברור** שיצטרך לחמימי". וכן תירץ הגרי"ד סולובייצ'יק (דברי הרב, ליקוטי הנהגות עמ' קעא) "יש לחלק בין **ודאי** חילול

ברית מילה לאחר זירוז לידה

שבת **לספק** חילול שבת, דביודע מראש [כגון במילה] **שבוודאי** יצטרך לחלל את השבת אחר כך, אסור לו להכניס את עצמו אפילו לדבר מצוה".

אולם על תירוץ זה הקשה הקהלות יעקב ממה שכתב השלחן ערוך (או"ח סי' רמח סע' ד; לעיל **אות ג**) על פי שיטתם של בעל המאור והריב"ש, להתיר לצאת בשיירה גם בימים הראשונים של השבוע "אע"פ **שברור** שיצטרך לעבור על איסור תחומין וחוץ לי"ב מיל הוא דאורייתא" - ולכאורה לפי החילוק בין ודאי לספק, היה צריך להיות הדין לפי בעל המאור, שאסור לצאת לדרך בשיירה **כשברור** שיצטרכו לחלל שבת [וכפי שבאמת פסקו הרדב"ז ומהר"י בן לב].

לכן תירץ הקהלות יעקב באופן אחר: "ונראה שעיקר החילוק הוא בין **קודם** השבת **לביום** השבת. קודם השבת לא חל עליו עדיין חיוב שביתה ושמירה, וכשעושה מעשה שעל ידי זה יהא מוכרח למלאכה בשבת מחמת פיקוח נפש, אין זה בגדר מחלל שבת רק **גורם** הדבר. אבל **כשכבר חל השבת** ונתחייב היום בשביתתו, אז כל מעשה שיעשה שמחמתו יהא מוכרח לחלל שבת הוה כמתחיל עכשיו ענין חילולו, ועכשיו הוא אינו אנוס רק עושה את האונס, ומשום הכי זהו **איסור גמור**, ואסור אפילו במקום מצוה". וכן תירץ הגרי"ד: "יש לחלק בין מכניס את עצמו **בשבת** עצמה לבין מכניס את עצמו **בג' הימים שלפני השבת**, דבשבת גופא חמיר טפי, דנוסף על איסור המלאכה שישנו בשבת, יש גם כן חובה להיזהר ולהישמר מליכנס למצב של חילול שבת, ואפילו לדבר מצוה יש לאסור".

לפי זה התיר הגרי"ד להתנדב לשרת כרב צבאי בצבא האמריקאי, כשידוע מראש שקיימת אפשרות שיכנסו למצב של סכנת נפשות, ויצטרכו לאכול אוכל בלתי כשר או לחלל שבת לשם פיקוח נפש: "כי ברבנות הצבאית הוא מקום מצוה [להשפיע על החיילים היהודים] **ואיננו נכנס לצבא בשבת**, ואף **אין כאן וודאות של חילול שבת**". כלומר, לפי ההסברים בשיטתו של בעל המאור בטעם האיסור למול כשנשפכו החמין בשבת - כי **בשבת** אסור להכניס עצמו למצב של פיקוח נפש, או בגלל שיש **ודאות** לחילול שבת [כמו במקרה שנשפכו החמין, ואם ימול **ודאי** יצטרך לחלל שבת]. לכן בהתנדבות לשירות הצבאי, שהיא "דבר מצוה", אין איסור מכניס עצמו לפיקוח נפש, היות והשירות הצבאי לא מתחיל **בשבת**, וגם אין **וודאות** של חילול שבת.

. . .

גרם לעצמו להיות במצב של פיקוח נפש - אינו רשאי לחלל את השבת

ו. הנה כי כן, עד עתה נתבארו דברי הראשונים והפוסקים האם מותר **לכתחילה** להכניס עצמו למצב של פיקוח נפש. עתה יש לברר, מה הדין **בדיעבד**, כשנאסר עליו להכניס עצמו למצב שכזה [כגון, המפליג בספינה ג' ימים קודם השבת], וכעת נקלע לפיקוח נפש - האם רשאי לחלל את השבת.

החכמת שלמה (או"ח סי' שכט סע' א) ביאר את צדדיה של שאלה זו: "הנה יש להסתפק בדין פיקוח נפש שדוחה שבת או ספק פיקוח נפש שדוחה שבת, אם על ידי **פשיעתו** הביא עצמו לידי סכנה זו, אם דוחה אחר כך שבת, או לא, רק נימא דפיקוח נפש חמור, ובכל ענין חייב להצילו ולדחות השבת".

החכמת שלמה פשט את הספק, מדברי הגמרא במסכת שבת (מה, א) בנדון ההיתר לטלטל נרות חנוכה המונחות בפתח החצר בזמן גזירת המלכות לאסור את הדלקת הנרות בנימוק "כדאי הוא רבי שמעון [שהתיר את טלטול הנר, כי לדעתו הנר אינו מוקצה] לסמוך עליו בשעת הדחק", ופירש רש"י: "בשעת הדחק, סכנה". ומסתבר כי לא מדובר שנקלע למצב של **סכנת נפשות** שלא באשמתו, שהרי במצב שכזה אין צורך להסתמך על רבי שמעון "בשעת הדחק", אלא על עיקר ההלכה הפסוקה שאפילו ספק פיקוח נפש דוחה שבת. על כן נראה, שהחידוש הוא, שמדובר **שהכניס עצמו לפיקוח נפש בפשיעה**, ואילולא

ברית מילה לאחר זירוז לידה

שמסתמכים על רבי שמעון, לא היה היתר לחלל את השבת, כי "**כיון דפשע בזה, אין פיקוח נפש כזה דוחה שבת**".

והנה לעיל מרן השלחן ערוך (או"ח סי' רמח סע' ד; לעיל **אות ג**) פסק: "היוצאים בשיירא במדבר **והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת** כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם שלשה ימים קודם שבת אסורים לצאת **וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת**". אולם המג"א (ס"ק יד) הביא את דעתו של מהר"י בן לב (ח"ב סימן נג) שנקט להלכה "דכיון דיודע **בודאי** שיחלל שבת **אסור**", והוסיף: "וכן כתב הרדב"ז (ח"א סימן י), ועל פי זה סומכים עכשיו **שמסתכנים בעצמן שלא לחלל שבת**". ותמה רבי אלחנן וסרמן (קובץ הערות, סימן כג אות ג) "ולכאורה הא אסור להחמיר עצמו בסכנה". ומחמת תמיהה זו חידש, שהצורך להסתכן נובע מכך, שבגלל הפשיעה **אסור** לחלל את השבת במצב של פיקוח נפש: "ויש לומר דהא דפיקוח נפש דוחה איסורים, אין הכוונה דבשביל פיקוח נפש הותר לעבור עבירה, אלא דבמקום פיקוח נפש **נדחה** האיסור, ואין כאן עבירה. אבל אי משכחת שבמקום פיקוח נפש יצטרך לעבור באופן שגם על ידי פיקוח נפש לא יהיה נדחה, אסור לעבור. וכשמכניס עצמו לידי דחיית שבת, האיסור מתלי תלי וקאי, דאם יחלל שבת אחר כך, **נמצא למפרע שעבר במה שהכניס עצמו לזה**, והאיסור הזה אין עליו דחיה, ובכהאי גוונא **גם בפיקוח נפש אסור**".

נמצא כי גם לדעת רבי אלחנן, המכניס עצמו למצב של פיקוח נפש בפשיעה, אינו רשאי לחלל שבת.

על פי שיטתם, נראה לענ"ד לתרץ באופן נוסף את הסתירה בדברי בעל המאור, שמצד אחד התיר להפליג בשלושת הימים שלפני שבת לצורך דבר מצוה, ומצד שני אסר לקיים את ברית המילה כשנשפכו החמין **בשבת**, שמדובר שנשפכו **בפשיעה**, והמכניס עצמו למצב של פיקוח נפש **בפשיעה**, אינו רשאי לחלל שבת, וצ"ע.

גרם לעצמו להיות במצב של פיקוח נפש - רשאי לחלל את השבת

ז. על דבריו של רבי אלחנן, תמה הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן ז אות ד) "הרי אם יסתכן וימות, נמצא שהיציאה בשיירא גרמה לו למות. וחושבני שאם אסור לצאת בשיירא מפני חשש חלול שבת באונס, כל שכן דאסור אם על ידי זה יסתכן וימות. ונמצא שאינו מרוויח כלום בזה שמחליף דחיית שבת מפני פיקוח נפש, בעוון חמור של מתחייב בנפשו. ואף שגזירת חז"ל לא לצאת בשיירא היתה משום שבת, מכל מקום פשוט הוא, **דכל שכן דאסור אם יסתכן על ידי זה וימות**". והוסיף: "ותו, דלדבריו הוא הדין נמי, בחולה היודע שיצטרך ודאי בשבת למים חמים, והיה צריך להכין מלפני השבת, ועבר ולא הכין, או שבקום ועשה הוריד את המים בערב שבת מעל האש. וכי יהא רשאי אחר כך להסתכן בשבת ולמות, כדי לתקן בכך את העבירה דמעיקרא, שהוריד המים בערב שבת מעל האש". ומבואר בדבריו, שגם אם הכניס עצמו למצב של פיקוח נפש **בפשיעה**, ודאי אינו מחוייב "לתקן" את הפשיעה, ולהימנע מלחלל שבת, אלא גם אז נאמר הכלל שפיקוח נפש דוחה שבת.

וכן מבואר בהרחבה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קכז) במענה לשאלה זו: "מה שנסתפק ידידי, אם כשהסכנה שהביא אדם על עצמו בפשיעה, אסור לחלל שבת עליה, הנה לעניות דעתי **אי אפשר לומר זה כלל** דלא נזכר בשום דוכתא חילוק בזה". רבי משה הוכיח את דבריו מלשון הגמרא [**אות ב**] "אין מפליגים" בספינה **פחות מג' ימים** קודם לשבת - משמע שיש **איסור** להפליג, אך אם פשע והפליג, מותר לחלל שבת. שכן אילו בפשיעה היה אסור לחלל שבת, היו צריכים לומר שבהפלגה פחות מג' ימים קודם השבת **אסור לחלל שבת.**

בספר יסודי ישורון (ח"ד מערכת פיקוח נפש, עמ' רלו) הביא את הגמרא במסכת נדה (לח, א) "חסידים הראשונים לא היו משמשים מטותיהם אלא ברביעי, שלא יבואו נשותיהן לידי חילול שבת, ופירש רש"י, שלא תלד בשבת ויצטרכו לחלל עליה את השבת". והוכיח מכך: "ואם נאמר שכשבא הפיקוח נפש בפשיעה

ברית מילה לאחר זירוז לידה

אין מחללים את השבת, היה לנו לאסור מדינא לכולי עלמא לשמש אלא ברביעי בשבת, שהרי יפשעו בהבאת הסכנה בשבת ולא יוכלו לחלל עליה שבת".

[ואת מה שכתב המג"א ללמוד מדברי מהר"י בן לב "ועל פי זה סומכים עכשיו **שמסתכנים בעצמן שלא לחלל שבת**", ביאר היסודי ישורון: "דמהר"י בן לב לא אמר אלא **לכתחילה**, מה שאין כן אם הוא כבר בסכנה, שהרי כן נראה מתוך דברי התשובה שאין לך דבר העומד בפני סכנת נפשות ופיקוח נפש, והמגן אברהם לא נתכוין להחמיר אלא לכתחילה"].

להלכה, בשלחן ערוך הרב (או"ח סי' רמח סע' יד) פסק, שאפילו אם גרם לעצמו בפשיעה להיות במצב של פיקוח נפש, מותר לחלל את השבת: "בדיעבד שכבר יצא בשייראי, אפילו בערב שבת, ואפילו לטייל, והגיע למקום שיש לו חשש סכנה להיפרד מהשייראי, **יכול ללכת עמהם בשבת** עד שיגיע למקום שאין לו חשש סכנה להיפרד מהם ושם ישבות". וכן מפורש בדברי המשנה ברורה שפסק (סי' שלא ס"ק כד) "לא יאמר אמול אותו, ולכשיצטרך אחר כך לסממנין משום סכנה אשחוק, דהא פיקוח נפש דוחה את השבת. דכיון דעכשיו יודע שאי אפשר לו בלא סממנין אחר המילה, מוטב תדחה המילה ולא יביא עצמו לידי חלול שבת, כיון שהיה אפשר להכין מאתמול. ודע דאם נתוודע לו לאחר המילה שאין לו כמון [אחד מהסממנין] בודאי מותר [לעבור על איסור דאורייתא] להביא אף דרך רשות הרבים ולשחוק". ועל כך הוסיף בשער הציון (סימן שלא ס"ק יז) "והוא הדין **אם עבר ומל, אף דעביד איסורא בזה אפילו הכי מותר עתה לחלל**, דמכל מקום עתה פיקוח נפש הוא להתינוק".

על פי דבריהם כתב בספר שמירת שבת כהלכתה, בנדון קביעת ניתוחים לפני שבת [בהמשך דבריו המובאים לעיל **אות ב**] "בדיעבד כאשר נעשה הניתוח שלא כדין סמוך לשבת, מותר לחלל את השבת בכל צורכי החולה שבסכנה".

ברית מילה בשבת לאחר זירוז לידה

ח. ממוצא הדברים חשבתי למצוא מקור להוראת הרב הנקין [לעיל **בפתיחה**] שאין למול בשבת וביום הכיפורים תינוק שנולד בלידה שהוקדמה על ידי רופא, בשיטתם של החכמת שלמה והקובץ הערות, שהמכניס עצמו למצב של פיקוח נפש **בפשיעה** אינו רשאי לחלל שבת. ונראה כי הקדמת הלידה הנעשית **רק משיקולי נוחיות** של הרופא או של היולדת **ולא בשל אילוצים רפואיים**, היא לכאורה בגדר "**פשיעה**" - כי גורמים לפיקוח נפש ללא סיבה מוצדקת. ולכן לאחר שהלידה הוקדמה בנסיבות מסוג זה, אין היתר לחלל שבת במילת התינוק [אכן, כפי שנתבאר לעיל, לדעת שו"ע הרב, המשנה ברורה, האגרות משה והמנחת שלמה, גם אם הכניס עצמו בפשיעה לפיקוח נפש, מותר לחלל שבת].

הסבר נוסף בשיטתו של הרב הנקין, יתכן על פי דברי הפוסקים שהתירו לדחות ברית מילה שאמורה להתקיים בשבת, כאשר ברור שחלק מקרובי המשפחה שאינם שומרי מצוות יחללו שבת בבואם להשתתף בשמחה, משום "**מיגדר מילתא**" - דהיינו מחמת הצורך "לגדור גדר" כדי שלא יתרבו חילולי השבת, כמו שכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן לה) בתוך דבריו: "אך כמובן שמשום מיגדר מילתא, יש בכח בית דין לגזור אף שלא למול את בניו", כמבואר בדברי הרמ"א (יו"ד סי' שלד סע' ו) "יש רשות לבית דין להחמיר על המנודה **שלא ימולו בניו**". וכתב הש"ך בביאור הלכה זו: "ואין זה משום נשבע לבטל את המצוה, **דלמיגדר מילתא** בית דין מתנים לעקור דבר תורה". ובדברי השלחן ערוך (שם סע' י) "אם ראו בית דין לנדות שלא יזמן בשלשה, ולא יתפלל בעשרה, ולא יקברו לו מת, **ולא ימולו לו בן**, רשאים הם". וכן מבואר בשו"ת יביע אומר (ח"י, או"ח סימן לב) שכתב: "בנדון דידן, שהדור פרוץ בחילול שבת בפרהסיא, אפשר **דרך הוראת שעה** לדחות המילה מיום השבת, וכמו שכתב הגר"ח פלאג'י בשו"ת חיים ביד (סי' צח וסי' צט), שרשאי כל בית דין אף בזמן הזה **לעשות דרך הוראת שעה למיגדר מילתא**. אף על פי שידוע שאין להורות דבר התמוה לרבים, וכאן כולם יצווחו "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", מכל מקום למיגדר מילתא שפיר דמי".

ברית מילה לאחר זירוז לידה

וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן רה; הערות לסימן שלא) "נשאלתי כי בעוונותינו הרבים שכיח היום במילה בשבת שהמשפחה אינם שומרים שבת ונגרם ע"י המילה חילול שבת. והשבתי דנ"ל דמעיקר הדין אם יודעים **בוודאי** שעל ידי המילה באים לידי חילול שבת ח"ו, **מוטב לדחות המילה למחר.** דהרי אפילו איזמל לצורך מילה אין מחללים שבת ודוחים המילה, מכל שכן חילול שבת בהבאת התינוק או הצלמים וכיו"ב שעושים בשעת סעודה, ה' ישמרנו, בוודאי צריך לדחות המילה למחר"[1].

מעתה יתכן שמאותו טעם של "מיגדר מילתא", סבר הרב הנקין, שאין למול בשבת וביום הכיפורים לאחר זירוז לידה שלא נעשה לצורך הצלה מסכנה - בכדי לצמצם ואולי אף למנוע קביעת זירוזי לידה שיגרמו לחילול שבת ללא צורך אמיתי.

ברית מילה ביום הכיפורים לאחר זירוז לידה

ט. הרב הנקין השווה בין ברית מילה בשבת לבין ברית מילה ביום הכיפורים, לאסור בשני המקרים למול לאחר זירוז לידה.

והנה הרב יצחק זילברשטיין חידש בספרו שבת שבתון (עמ' מח), כי דברי התשב"ץ [לעיל **אות ד**] לאסור למול תינוק שהיה חולה ונתרפא לאחר היום השמיני [מילה שלא בזמנה], ביום חמישי, מחשש שיצרכו לחלל שבת לרפואתו ביום השלישי למילתו [שחל **בשבת**], לא נאמרו במילה שלא בזמנה שלושה ימים קודם **יום הכיפורים**.

היסוד לחילוק זה, הוא דברי רבי שמואל רוזובסקי בשם רבי שמעון שקאפ, כי דברי בעל המאור שאסר למול בשבת כשנשפכו החמין של התינוק [לעיל **אות ה**] נאמרו "דווקא לענין **שבת** שיש בה מצות עשה **ד"שבתון**" - דבזה שמכניס עצמו למצב של פיקוח נפש גורם בזה לביטול מצות עשה, ודומה לנאמר ביבמות (פג, א) שאסור לישא אחות אשת אחיו, שמא ימות אחיו ונמצא מבטל מצות יבום". ואילו בנוגע ליום הכיפורים, מבואר במסכת שבת (קיד, א) כי הציווי "**שבתון**, לאו **ממלאכה** הוא, אלא מכל דבר המעכב מלהתענות, וגם החתם סופר כתב בגליון השלחן ערוך (דף עו, ב) שאין ביום הכיפורים עשה כי אם לאו". ומכאן הסיק הרב זילברשטיין: "לאור ב' הנחות אלו יוצא דמותר גם לתשב"ץ למול ג' ימים לפני יום הכיפורים, ולא אכפת לו מה שיצטרך לחלל את יום הכיפורים במלאכה, מאחר ואין בו עשה, והלאו ידחה בגלל הפיקוח נפש".

לפי חידוש זה נראה, כי לשיטתו של הרב הנקין אין להקדים מילה באופן שימולו ביום כיפור שחל בשבת וביום כיפור שחל ביום חול, אולם לדרכו של הרב זילברשטיין, אין לגרום למילה ביום כיפור שחל **בשבת**, כדי לא לבטל את מצות "שבתון", מה שאין כן קודם יום הכיפורים שלא נאמרה בו מצות "שבתון" ממלאכה, ואם אחר כך יצטרכו לחלל שבת, הלאו ידחה בגלל פיקוח נפש.

סוף דבר

אין לזרז את הלידה כאשר לא נשקפת סכנה כלשהי לעוּבָּר או לאמו. אך גם ללא סכנה ידועה, כאשר נשלמו 42 שבועות של הריון תקין, מותר לזרז את הלידה, אך **רצוי שהטיפול ינתן בימים הראשונים של השבוע**.

---

[1] וראה לקמן [**סימן יג אות ג**] שהרחבנו את היריעה בענין קיום ברית מילה בשבת בהשתתפות בני משפחה שאינם שומרי שבת.

ברית מילה לאחר זירוז לידה

אך גם אם הוקדמה הלידה ללא סיבה הלכתית מוצדקת, מבואר לדעת שו"ע הרב, המשנה ברורה, האגרות משה והמנחת שלמה, שהמכניס עצמו בפשיעה לפיקוח נפש, רשאי לחלל שבת, ואין צורך לדחות את ברית המילה.

ונראה כי לשיטתם, אם כתוצאה מהקדמת הלידה, ברית המילה נקבעה לתענית תשעה באב שנדחתה ליום ראשון, יהיה מותר לבעלי הברית לאכול.